

(राजश्री शाहु छत्रपती राजे हे छत्रपती शिवाजी महाराज यांच्या वंशकुळातील होते. त्यांचा जन्म कोल्हापूर संस्थानात झालेला होता. त्यावेळी इंग्रज सरकारचे राज्य होते. त्यांच्या राज्यभिषेकाचे वेळी त्यांचे वय वीस वर्षाचे होते. त्यावेळी समाजात अज्ञान, अंधकार व जातीवादाचे स्तोम माजलेले होते. त्यांनी २८ वर्षे केलेल्या राज्यकाळामध्ये समाजातील असमानता व दरिद्रता दूर करण्याचा भरपूर प्रयत्न केला. ते म्हणत असत की, “शिक्षण हे समाजाच्या शक्तिचे व वृद्धिचे उगमस्थान आहे” त्यामुळे ते ‘लोकराजे’ म्हणून प्रसिद्धिस पावले याबद्दलचे वर्णन प्रस्तुत पाठात आलेले आहे.)

भारतदेसे महरट्टनामपदेसो अनेकट्टानं महत्तपूणं पदेसो अत्थि। महरट्टपदेसस्स अतिपाचिनं इतिहासं अत्थि। छत्तपति सिवाजि महारज्जस्स सासनवंसकुले भारत देसस्स महरट्टपदेसस्स कोल्हापुरसण्डाने साहुमहारज्जेन जाति विजायि। साहु छत्तपतिकाले भारतदेसे बहुनि रज्जोच सन्ट्टानिकोच रज्जं करोन्ति । तेन समयेन भारतदेसे ब्रिटिसानं रज्जसासन अहोसि।

साहु छत्तपति रज्जोस रज्जाभिसेकं कालं (दिनांके द्वे एप्पिल मासे अट्टारससत चतुनकति) २-४-१८९४ वस्सो अत्थि। तस्स समये रज्जोस्स आयु वीसति वस्सो अहोसि। रज्जो राजसिरि साहु छत्तपतियेन अट्टवीसति वस्से रज्जं अकरिं । अथं रज्जोस्स कल्याणो कित्तिसदो भूमण्डले अब्भूगतो। रज्जा राजसिरि छत्तपति आह - “जाणं समाजसतिस्स च संवुद्धि सत्ताय उगमट्टानं अत्थि। सो रज्जं कत्ता बहुजन हितदक्ख भविस्सथ। एकं समयं माणगाव परिसदेस्मिं इसवीसने एकूनवीसतीसते वीसति (इ.स. १९२०) वस्सो छत्तपति साहु आह-डाक्टर भिमरावो आम्बेडकरो अम्हाकं देसस्स नेतु करिस्सति।

साहु छत्तपति रज्जास पठमनामो यसवंतरावो अहोसि । अयं रज्जोस्स बडोदा संट्टानस्स सरदार गुणाजिराव खाणवीलकरस्स तनया लक्खमिबाई यं तस्स भरिया अहोसि । साहु छत्तपति महारज्जो सयं सांसारिक जीवने सन्तुट्टो अहोसि । तेन समयेन समाजस्मिं बहु अज्जाणो च अन्धकारोच होन्ति । तस्स हेतु तेन उत्थाणं सिक्खास्सच मगं दिधन्ति । अयं रज्जेन समाजो जागति करित्वा तेन समता च विय सबलं करित्वा समुत्तेजेसि । तम्हा तेन दलिदो दारको सिक्खा पटिलभितुं ‘विज्जाथिं वसतिगहे’निम्माणं अकरि।

अयं रज्जोस्स सासनकाले बहुनि जातिभेदो च जातिवादो च महाभयंकरो पभाविं होन्ति। साहु छत्तपति रज्जो जातिभेदो, जातिवादो पहिन करणत्थाय बहुनि पयासं अकरि । तेन सब्बे दलिदोजना मानवि अधिकारो पदानं अकरि । भगवा बुद्धो पच्छा राजसिरि साहु छत्तपति अयं रज्जो अहोसि यो दलिदो जना अप्फुट्टं जनासद्धिं एकं पज्जतस्मिं पेमेन, निब्भयतेन सब्बेसम्मुखो भत्तं अभुज्जिं।

राजसिरि छत्तपति साहु रज्जो आह - यो मागासवगियो समाजस्स कल्याणं समादाय वत्तन्ति तेन सो रट्ठो सच्चतेन वुद्धिं पापुणाति । तस्स हेतुस्स सो रज्जो महानसमाज पवत्तनकारि अहोसि । छत्तपति साहु रज्जो पोराण कथं, परम्परा, गप्पकथा, उत्तरिमनुस्सधम्मकथं च महति न दिधन्ति । समाजक्खेत्तेसु कम्मो विय तेन धम्मो कसि, वाणिजो, साहिच्चो, नट्टक, सज्जितो, मल्लविज्जादि, खत्ते बहुनि कम्मं अकरि । साहु छत्तपति रज्जो भस्टो अधिकारिस्स गुपितं जाणित्वा अपराधं पस्सित्वा तस्स तक्कालं पदच्चूतं करोन्ति ।

तेन समयेन फेजरो महासयो आह - “कत्तज्जते त्वं नामो साहु छत्तपति” राजसिरि साहु छत्तपति छट्ठ मई मासे एकूणवीसत द्वेवीसति दिने कालङ्कतं अहोसि। अयं रज्जो बहुजनहिताय रज्जं अकरि ।

(स्वरचित)

शब्दार्थ / सदृश

अतिपाचिनं (वि.) - फार प्राचीन, फारपूर्वकालीन.

सन्धानिको (नपु.) - संस्थानिक.

अहोसि (भू.का.वि.) - होते.

अब्भूगतो (पुन.) - प्रगति होणे, उत्कर्ष होणे, उत्पन्न होणे.

भरिया (स्त्री.) - भार्या, पत्नी.

दिधन्ति (क्रि.) - देतात.

पटिलभित्तुं (पू.क्रि.) - प्राप्त करण्यासाठी, मिळवण्याकरिता.

भत्तं (कृ.) - भोजन, भरण-पोषणकरता, सांभाळ करता.

पापुणाति (क्रि.) - पोहचणे, गाठणे, प्राप्त करणे.

उत्तरिमनुस्सधम्म (नपु.) - आश्चर्यात टाकणारे धर्म.

अज्जाणो (वि.) - अज्ञान.

पहिन (क्रि.) - नष्ट करणे.

कोल्हापुर सट्टाने (नपु.) - कोल्हापूर संस्थान.

बिटिसानं (वि.) - ब्रिटिशानी, इंग्रजलोकांनी.

कित्तिसदो (स्त्री.) - किर्तीशब्द.

तनया (स्त्री.) - मुलगी.

उत्थाणं (क्रि.) - प्रगति करणे, उन्नति करणे.

समुत्तेजेसि (पू.क्रि.) - उत्तेजित केले, प्रकाशित केले, तेजस्वी केले.

अप्फुट्टं (वि.) - अस्पृश्य, स्पर्श न झालेला.

अभुज्जिं (क्रि.) - भोजन केले.

गप्पकथा (नपु.) - गप्पा-गोष्टी, खोट्या कथा.

कत्तज्जते (स्त्री.) - कृतज्ञता, केलेले उपकार जाणणे.

नेतु (पु.) - नेतृत्व, नेता, पुढारी.

अभ्यास ****

प्रश्न १ : खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- १) शाहू महाराजांचे सामाजिक कार्य लिहा ?
- २) शाहू महाराजांचे थोडक्यात जीवनचरित्र रेखाटा ?
- ३) शाहू महाराजांचे सांस्कृतिक कार्याविषयी माहिती सांगा ?
- ४) शाहू महाराजां विषयी ब्रिटीश अधिकारी फ्रेजर काय म्हटले ?

प्रश्न २ : खालील पालि प्रश्नांची पालित उत्तरे लिहा.

- १) साहू महाराजस्स भरिया नाम किं होति ?
- २) साहू महाराजस्स पठमं नामं किं होति ?
- ३) साहू महाराज्जो माणगामं परिसदे किं वदति ?

